

Muskista, luottamuksesta, ennakoitavuudesta, yksilönvapaudesta, normien purkamisesta ja viimeiseksi vielä prosesseista

Yhdysvaltain presidentti *Donald J. Trumpin* aloittaessa toisen virkakautensa, ovat tiedotusvälineet uutisoineet siitä, kuinka myös ”First Buddy” eli miljardööri *Elon Musk* saa toimiston Eisenhower rakennuksesta (Eisenhower Executive Office Building). Rakennus on osa Valkoisen talon kokonaisuutta. (Bates/The Telegraph 14.1.2025). Sieltä käsin Musk tulee johtamaan DOGE:a eli valtionhallinnon tehostamisyksikköä (Department of Government Efficiency), joka ei tosin nimestään huolimatta ole varsinainen liittovaltion ”department”. Jo nimittämishetkellä DOGE:n tehtäväksi osoitettiin normien purku (esim. Zahn/ABC News, 26.11.2024).

DOGE:n idean taustalla on yhdysvaltalaiselle oikeistolle tyypillinen pelko julkisen sääntelyn kurjistavasta voimasta. Omistamassaan viestipalvelu X:ssä Musk on muun muassa viestittänyt (<https://x.com/elonmusk/status/1858258018770563260>), kuinka Yhdysvallat on ollut matkalla ”sääntelyn aiheuttamaan kuristumiseen” (Strangulation by Regulation). Vaikka osa DOGE:n tavoitteista liittyy liittovaltion ylivelkaantumiseen, on sen perimmäinen tarkoitus nimenomaan lisätä yksityisten ihmisten ja erityisesti yritysten vapautta. Vapautta kahleista, vankeudesta ja orjuudesta, kuten asian voisi *Sir Isaiah Berlinin* (1969, lvi) sanoja hyödyntäen ilmaista.

Pew Research Centerin (2024) mukaan luottamus liittohallitukseen on vuosikymmeniä ollut hyvin matalalla. *Dwight D. Eisenhowerin* ja *John F. Kennedyn* ajan huippulukemat kääntyivät laskuun hyvin pian *Lyndon B. Johnsonin* aloitettua kautensa. Vietnamin sotaan mukaan meneminen sekä ”Great Society” -ohjelma olivat monille liikaa. *Richard Nixonin* kaudella molempien puolueiden kannattajat olivatkin sitten menettäneet uskonsa – Watergate oli lopulta vain jäävuoren huippu. Nykyään erityisesti republikaanipuolueen konservatiivien ja maltillisten luottamus on hyvin matalaa, mutta eipä demokraattileirissäkään luottamusluvut kovin korkeita olleet, edes *Joe Bidenin* kaudella.

Jos ja kun kritiikki DOGE:n kaltaisten aloitteiden muodossa kohdistuu sääntelyyn, joudutaan kysymään, onko kaikki sääntely haitallista? Kuten Muskin erinäisistä lausunnoista käy ilmi, näyttää arvostelu kohdistuvan erityisesti siihen, että valtiot puuttuvat asioihin, jotka kuuluvat *habermasilaisittain* todettuna yksityisyyden alueelle (ks. Habermas 2004, 60–61). On loogista ajatella, että rationaaliset ihmiset ja yritykset osaavat valtiota paremmin päättää, mikä heille on hyväksi. Tällöin kuitenkin voi unohtua se, että on täysin mahdollista, että rationaalinenkin ihminen voi päätyä toisenlaiseen lopputulokseen kuin joku toinen, joka miettii asiaa omalta kannaltaan. Esimerkiksi köyhän johtopäätös hänelle hyvästä presidentistä voi olla toinen kuin rikkaan.

Normeista ja niiden purkamisesta keskusteltaessa on muistettava, mikä niiden keskeinen tehtävä on. Normien keskeisenä tehtävänä on poistaa niin sanottua oikeusepävarmuutta. Tausta-ajatuksena on, että normien avulla tietyt toimintamallit ja sosiaaliset konventiot vakiinnutetaan siksi, mikä

on normaalia. Kun tietty asia tehdään samalla tavalla, ei ihmisten tarvitse vaikkapa liikenteessä miettiä sitä, mitähän vastaantuleva auto tulee seuraavassa risteyksessä tekemään. *Bellum omnium contra omnes* saadaan kuriin kahlehtimalla. Tästä ennakoitimahdollisuudesta voisi kuvitella olevan hyötyä myös liike-elämässä.

Meillä sääntelyn purkaminen on näkynyt esimerkiksi perusteltuna kritiikkinä joitakin taksiiu-
distuksen epäonnistuneita osia kohtaan. Toisaalta sääntelyn asteittainen vapauttaminen on monestakin näkökulmasta ollut toimiva ratkaisu esimerkiksi alkoholipolitiikassa. Kaupan aukioloaikojen sääntelyn purkaminen kokonaan taas lienee saavuttanut lähes koko yhteiskunnan läpäisevän hyväksynnän. Nähtäväksi jää, millaiseksi yleinen mielipide uudesta rakentamislaista (751/2023) ja sen mukana tulleista vapausasteista muodostuu. Vapausasteiden lisääntyminen esimerkiksi pihasaunojen rakentamiseen voi aiheuttaa monenlaisia reaktioita.

Loogisesti voisi ajatella, että yksilönvapaus – nimenomaan Berlinin (1969, 122–134) tarkoit-
tamana negatiivisena vapautena – voisi toteutua paremmin, mikäli niin yksityiselämässä kuin vaikkapa markkinoilla sääntely rajoittaisi mahdollisimman vähän toisin toimimismahdollisuuksia. Ajattelumalli, jossa luotetaan omaan kykyyn ratkaista ongelmia, näkyy nykyisellään myös niin sanotussa kohdennetussa tai strategisessa hyväntekeväisyydessä. Tässä ajattelussa filantroopit ohjaavat yksityisiä varoja valtion budjettinielun tai valtionvelan vähentämisen sijaan sellaisiin kohteisiin, jotka lahjoittaja itse päättää ja kokee tarkoituksenmukaiseksi.

Mutta, jos toiminnan ajurina on yksilönvapaus ja sen turvaaminen, niin eikö silloin normeihin kohdistuvien vaatimusten tulisi julkisen hallinnon osalta olla jopa päinvastaisia? Julkiselle val-
lalle on nimittäin tyypillistä oikeus käyttää pakkovaltaa yksityisiin nähden. Tästä näkökulmasta – sen ohella, että meillä Suomen perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentti edellyttää lainsäädäntöä julkisen vallan käytön perustana – olisi loogista, että julkinen toiminta säädeltäisiin mahdollisimman tarkasti. Jos sääntely on epämääräistä, riski julkisen vallan perusteettomille interventi-
oille kasvaa. Jos julkisen hallinnon rajat ovat epämääräiset, voi seurauksena olla myös julkisen sektorin hiljainen laajentuminen. Tämä tarkoittaa sitä, että vallankahvaan voi päätyä heitä, joiden toiminnan myötä aforismille ”The road to hell is paved with good intentions”, voi olla käyttöä.

On myös niin, että vaikka kuinka luottaisimme siihen, että paikallisesti, vaikkapa kunnissa, osattaisiin tehdä asiat paremmin itse kuin ”ketjuohjattuna” Helsingistä, niin näin ei hyvin todennäköisesti ole. Samalla kun normien tehtävänä on poistaa epävarmuutta ja luoda varmuutta, voivat ne myös olla keinoja yhdenmukaistaa tuotantoa. Käsittäakseni – ja tässä varsinkaan en ole minkään sortin asiantuntija – esimerkiksi tuotantotalouden perusoppeja on, kuinka kaiken tulisi tapahtua siksi, että näin on suunniteltu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tehtaat tuottavat hyödykkeitä tai mikroaltauunissa ruoka lämpiää siksi, koska lopputulos on tahdottu, ei sattumalta. Miksei julkinen sektorikin voisi toimia näin? Tässä työssä normit ja erilaiset instituutiot olisivat erinomainen apuväline poistamaan tuotannosta laadunvaihtelut (esim. North 1990, 3), jolloin myös kaikkien kansalaisten ja muiden oikeudenkäyttöpiirissämme olevien yhdenvertainen oikeus hyvinvointiyhteiskunnan julkiseen palvelulupaukseen toteutuisi. Tämä voi olla avain luottamuksen paranemiseen (Ilmarinen, Aalto & Mulari 2019, 223–225). Toisaalta tutkimustiedon valossa palvelujen laadun koheneminen ei välttämättä sittenkään vaikuttaisi siihen (Van de Walle & Bouckaert 2003, 902–903).

--

Käsissäsi on Focus Localis -tiedelehden norminpurun teemanumero. Kuten vierailevana päätoimittajana toimivan, kunta- ja alueministeri, YTT *Anna-Kaisa Ikosen* tätä pääkirjoitusta seuraavasta Fokuksessa -kirjoituksesta käy ilmi, olemme saaneet teille tarjoitavaksi laajan kattauksen normien purkamiseen liittyvästä problematiikasta. Kiitos kirjoittajille sekä Anna-Kaisalle, joka norminpurku- ja muiden kiireiden sivussa ehti osallistua projektiin. Toivottavasti tieteelliseen tutkimukseen perustuvalla tiedolla on myös valtionhallinnossa käyttöä.

Päätoimittajakauden puolivälissä on myös ilo ja kunnia kertoa siitä, että vuoden päästä lehdessä tapahtuu jotain uutta. Olemme jo kutsuneet kirjoittajia ensi vuoden teemanumeroon (1/2026), joka on poikkeuksellisesti englanninkielinen. Toivomme, että pystymme tätä kautta levittämään suomalaista tutkimustietoa myös muualle ja, toisaalta saamaan ulkomailta myös syötteitä kansalliseen keskusteluun.

Matti Muukkonen

Päätoimittaja

Lähteet

- Bates, D. (2015). 'First Buddy' Elon Musk given office in White House complex. *The Telegraph* 14.1.2025. Saatavana osoitteessa: <https://telegraph.co.uk/us/politics/2025/01/14/first-buddy-elon-musk-office-white-house-complex/> (€).
- Berlin, I. (1969). *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press, Oxford. Huomaa, että esseekokoelmaan sisältyvä luento "Two Concepts of Liberty" on pidetty alkujaan vuonna 1958.
- Habermas, J. (2004). *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Vastapaino, Tampere 2004 (alkuteos 1962).
- Ilmarinen, K., Aalto, A.-M. & Muuri, A. (2019). *Sosiaalipalvelujen saatavuus ja asiakaskokemukset*. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, Helsinki: 216–227. Saatavana osoitteessa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137693/SH%202018_13%20Sosiaalipalvelujen%20saatavuus%20ja%20asiakaskokemukset%20_%20K%20Ilmarinen%20et%20al.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- North, D. (1990). *Institutions, institutional change, and economic performance*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Pew Research Center. (2024). *Public Trust in Government: 1958–2024*. Julkaistu 24.6.2024. Saatavana osoitteessa: <https://www.pewresearch.org/politics/2024/06/24/public-trust-in-government-1958-2024/>.
- Van de Walle, S. & Bouckaert, G. (2003). *Public Service Performance and Trust in Government: The Problem of Causality*, in: *International Journal of Public Administration*, Vol. 29 (8 & 9): 891–913. Saatavana osoitteessa: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2325327_code436086.pdf?abstractid=2325327&mirid=1&type=2.
- Zahn, M. (2024). Musk's DOGE wants to slash regulations. Workers and patients may suffer, experts say. *ABC News* 26.11.2024. Saatavana osoitteessa: <https://abcnews.go.com/Business/musks-doge-slash-regulations-workers-patients-suffer-experts/story?id=116089208>.